

Bereid uw huis

Pastorale wenken rondom
het stervensproces en de rouwplechtigheid



dr. A. Goedvree

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Rondom het stervensuur	6
3	Rondom de rouwplechtigheid	12
4	Ten slotte.....	29

1 Inleiding

‘Wat zou vader gewild hebben?’ ‘Wat zouden de wensen van moeder zijn?’ Het zijn vragen die regelmatig naar voren komen in tijden van zorg en verdriet. De familie praat met de ouderling, de predikant of de kerkelijk werker over hun geliefde, die ernstig ziek is geworden, of die gestorven is. Belangrijke vragen komen naar voren over wat de wensen van vader of moeder zouden kunnen zijn (geweest). Helaas komt het vaak voor dat zorgdragers of nabestaanden in tijden van ziekte en rouw niet weten hoe hun geliefden ‘de dingen gewild zouden hebben rondom hun stervensuur en rouwplechtigheid’. Soms is dat aanleiding tot verlegenheid of verwarring. Of erger, de familie komt onderling er niet uit wat betreft de dingen die geregeld moeten worden.

We vinden het allemaal moeilijk om na te denken over ons levenseinde en onze uitvaartplechtigheid. Het is een confrontatie met de dood en daarmee met de meest wezenlijke vragen van het leven. Wie nadenkt over zijn stervensuur en over de wijze waarop hij begraven wil worden, kan niet heen om de vragen rondom de enige troost in leven en in sterven. Velen vinden dat moeilijk. Dat is enerzijds wel begrijpelijk. Anderzijds is het zo belangrijk om voorbereid te zijn op de laatste dingen. We weten allemaal dat het leven breekbaar is en dat plotseling er zoveel zorgen kunnen komen, of dat zelfs er een

plotseling einde aan kan komen. Naast zorg en verdriet kan er ook voor de nabestaanden veel onduidelijkheid zijn over de zaken rondom het sterven en de rouwplechtigheid.

Deze brochure wil u helpen om na te denken over pastorale zaken rondom het sterven en de rouwplechtigheid. Daar zijn een paar redenen voor.

Ten eerste, het is bijbels om na te denken over leven, sterven en begraven worden. Het is vooral een geestelijke zaak om gelovig hiermee bezig te zijn.

Ten tweede, het is voor uw geliefden belangrijk dat ze weten hoe u het gewild zou hebben. Het blijkt dat in tijden van zorg en verdriet het bijzonder waardevol en troostrijk is als er duidelijkheid is over uw eigen wensen.

Ten derde, het is goed als de pastor kan verwijzen naar uw eigen wensen als er onduidelijkheid ontstaat over de pastorale zorg in de laatste fase en de vormgeving van een rouwplechtigheid. Helaas gebeurt het steeds vaker dat nabestaanden onvoldoende weten wat waardevol en passend is in de christelijke gemeente.

In deze brochure staan we stil bij (pastorale) zorg in de laatste fase en de wensen ten aanzien van de rouwplechtigheid. Na eerst enkele belangrijke zaken en knelpunten besproken te hebben, reiken we een aantal vragen en aandachtspunten aan. U kunt dan zelf aangeven wat uw behoeften en wensen zijn.

Hopelijk zal het lezen en schrijven u tot zegen zijn. Het zijn geestelijke zaken. Daarmee wordt dit dokument meer dan een uitgewerkte brochure. Het krijgt iets van een geestelijk testament. Er is nauwelijks iets kostbaarder denkbaar dan dat we onze geliefden helderheid geven over wie de Heere voor ons is, hoe wij met Gods Woord willen sterven en wat het getuigenis is van een christelijke rouwplechtigheid.

Neemt u de tijd om biddend dit alles persoonlijk door te nemen. Het is ook belangrijk dat u uw wensen bespreekt met uw geliefden. In deze brochure is er ruimte om aantekeningen te maken en uw wensen op te schrijven. Mochten er vragen of onduidelijkheden zijn, of hebt u behoefte om dingen te bespreken, dan kunt u contact opnemen met uw wijkouderling of met uw predikant.

Deze uitgave is geschreven door dr. A. Goedvree, en wordt u aangeboden door de kerkenraad van de Hervormde Gemeente te Hoewelaken, Stoutenburg en Achterveld. Een hartelijk woord van dank aan allen die waardevolle adviezen hebben gegeven tijdens het opstellen er van, vooral oud. H. Melis.

2 Rondom het stervensuur

Het levenseinde kan zo onverwachts komen. Het is soms als met een oogwenk dat ons leven voorbij is. Daar zijn veel aangrijpende voorbeelden van te vertellen. Maar het kan ook wezen dat het sterven langzaam naderbij komt, bijvoorbeeld omdat men oud is geworden, of als men lijdt aan een ernstige ziekte of aandoening.

Het is de roeping van de kerk om degenen die gaan sterven pastoraal bij te staan. Predikanten en ouderlingen brengen hun regelmatig bezoek. Daarbij is er oog voor de stervende, maar ook voor degenen rondom hem of haar. Temidden van de opkomende macht van de dood mag verwezen worden naar de genade van Jezus Christus, tot vergeving van zonde en tot overwinning op de dood. Immers, de kerk belijdt dat de dood het laatste niet zal wezen. Jezus zegt: *Wie in Mij gelooft, die heeft het eeuwige leven* (Johannes 11). Het leven is bereid voor wie gelooft in Hem. Maar dat geloof kan ook aangevochten worden, juist ook als het op het einde aangaat. Daarom is pastoraal bezoek een vorm van wezenlijke zorg in de laatste fase.

Het is de ervaring van pastores dat bij veel ziek- en sterfbedden het een drukte van belang is. Familieleden komen om afscheid te nemen, geliefden willen graag de laatste periode intensief meemaken, verpleegkundigen en

artsen geven thuis of in het ziekenhuis zorg – het is allemaal zo waardevol. Maar het kan zomaar gebeuren dat het voor de pastor moeilijk is om een rustig moment te vinden, om te praten, te lezen en te bidden. Het is belangrijk dat hij met de familie goed overleg daarover heeft.

Het is ook belangrijk dat u zelf aangeeft naar uw geliefden, naar uw verzorgers, dat pastorale zorg voor u belangrijk is. Een predikant is geen onderbreking van de zorg, een ouderling is geen verstoring van de verpleging. U mag aangeven dat voor u die momenten rondom de Schrift en het gebed belangrijk zijn. Van zorgverleners en familieleden mag verwacht worden dat ze daarvoor ruimte geven omdat het uw behoefte is. Hopelijk vinden ze het zelf ook fijn om daarbij betrokken te zijn, en mee te luisteren en mee te bidden. Maar als de zaken gevoelig, of zelfs moeilijk liggen, is het goed om aan te geven dat pastorale zorg voor u heel waardevol is. Dat vraagt om respect van degenen rondom u.

Daarbij komt dat het goed is om met elkaar de rust te bewaren in het huis van de zieke of het ziekenhuis. Soms is er nauwelijks de rust om na te denken, te bidden, te praten, te getuigen, ja om te sterven. U mag van degenen om u heen vragen dat zij die rust bewaken. De laatste fase is zo belangrijk.

Zeker, we geloven dat ons eeuwig behoud niet afhangt van hóe wij sterven. Wie in dit leven gelooft in Jezus Christus, zal in het stervensuur – hoe het ook gaat – niet bedrogen uitkomen. Maar een christen verlangt ernaar om aan Jezus' hand de doodsjordaan over te steken. Laat onrust van welke aard dan ook u de rust niet ontnemen om Hem te vinden en met Hem te gaan. We leven in onrustige tijden. Velen hebben moeite met de stilte. Maar een stervende die op Christus wil zien, verlangt ernaar om de rust te ontvangen om met zijn Heiland het sterven en het eeuwige leven tegemoet te gaan.

Het is niet in de aard van deze brochure om antwoorden te geven op medisch-ethische kwesties. Als het gaat om principiële vragen rondom de behandeling van ziekten, pijnbestrijding en -medicatie, voeding, terminale zorg en palliatieve sedatie, euthanasie en orgaandonatie – neemt u dan vooral contact op met uw pastor. Elke situatie, ieder mens en iedere vraag is uniek. In het bestek van dit boekje kan daarop niet worden ingegaan. Wel is het goed om hier te benadrukken dat u uw vragen en zorgen kunt bespreken met uw predikant. Hij is daarmee bekend en kan geestelijk advies geven. Soms kan ook de huisarts daarbij betrokken worden om elkaar te informeren en helderheid te geven in moeilijke kwesties. We mogen elkaar daarbij aanspreken op wederzijds respect en ruimte vragen voor onze overtuigingen. Zo kunt u komen tot die beslissingen waar

u vrede over hebt, voor God, voor uzelf en voor uw geliefden.

Bespreek dit met uw familie, voor of tijdens de periode dat het naar het sterven gaat. Vraag hen om uw Bijbel binnen handbereik te leggen, en/of daar regelmatig uit te lezen. Vraag hen om uw rust te bewaken om te kunnen bidden tot God en om te kunnen praten met de mensen die u het meest aan het hart liggen. Om het wezenlijke te kunnen delen, om het leven goed af te kunnen sluiten, om tot een ‘goede afronding’ te kunnen komen met elkaar is er rust nodig.

Bedenk ook dat later, als u er niet meer bent, er meer gesproken zal worden over wat u verteld hebt over uw geloof en het leven met de Heere van grotere waarde is dan alle tijdelijke dingen van materiële en financiële aard. Er is geen waardevoller nalatenschap voor uw nageslacht dan een geestelijk getuigenis. Zeker, de één spreekt daarover gemakkelijker dan de ander. Daarom kan het goed wezen dat u een brief schrijft aan uw nabestaanden, waarin u uitlegt wie God voor u is en wat het geloof voor u betekent. Het is de ervaring van alle pastores dat veel diepe emoties boven komen bij nabestaanden als hij hen vertelt dat ‘moeder altijd voor hen gebeden heeft’, dat ‘vader steeds voor hen om Gods zegen gevraagd heeft’. Het is wat pijnlijk als ze dan zeggen: ‘Wat fijn dat hij of zij dat aan u verteld heeft, maar wat jammer dat wij dat niet wisten’.

Daarom, probeer te praten over de Heere, Zijn Woord, uw geloof, uw gebed – en vertel welke bijbelgedeelten, psalmen en liederen u aanspreken en waarom.

Bereid zo uw huis. De zegeningen daarvan strekken zich uit van generatie op generatie.

Mocht u meer willen lezen over de laatste fase van het leven in christelijk perspectief, dan bevelen we van harte aan het volgende boekje: ds. J. Belder en dr. A.A. Teeuw, *Mijn leven voltooid?* van de Artios-reeks.

Ruimte voor aantekeningen over wat voor u belangrijk is rondom het ziek- en sterfbed:

3 Rondom de rouwplechtigheid

Het is een bijzondere taak van de kerk van Jezus Christus om haar leden een waardig afscheid te geven van dit aardse bestaan. Het lichaam wordt te ruste gelegd in de schoot der aarde waar het zal rusten tot de dag van de wederopstanding. De ziel geven we over in Gods handen. Hij is genadig en rechtvaardig, en Hij kent al de Zijnen. Tijdens een rouwplechtigheid ronden we het leven af van een mens die geleefd heeft, als schepsel van God onder de voorzienigheid van de Heere. Daarom mag elke rouwdienst iets persoonlijks hebben, om ruimte te geven aan de mens van wie wij afscheid nemen.

Vooraf mag over alles van leven en sterven het evangelie klinken van Jezus Christus, Die de dood heeft overwonnen, Die vergeving van zonden geeft en Die het eeuwige leven schenkt. Het Woord gaat open, de prediking gaat uit – juist op die momenten dat wij mensen ten diepste geen woorden meer hebben. Want wat hebben wij te zeggen als de dood gekomen is? Wat rijk dat wij dan mogen spreken over het eeuwige leven dat Christus verworven heeft, voor eenieder die in Hem gelooft.

Daarbij komt dat een rouwdienst een plaats is om elkaar te ontmoeten en om bemoedigd en vertroost te worden vanuit het Woord. Het is goed dat de nabestaanden aangesproken worden in hun verdriet met woorden van troost, liefde en

leven. Ook dat er aandacht is voor het leven van de overledene, en het leven van de nabestaanden met hem of haar, dat doet velen goed. Het Woord moet centraal staan, de verbondenheid aan elkaar mag echter ook plaats krijgen.

Als het stervensuur gekomen is, moeten nabestaanden veel regelen. Allerlei vragen moeten beantwoord worden, en er moeten veel beslissingen genomen worden over allerlei zaken. Over de kleding die de overledene draagt, de kist waarin het lichaam wordt gelegd, over de wijze en plaats van condoleren, vooral over de rouwdienst en de teraardebestelling. Daar komt veel bij kijken. Helaas weten veel nabestaanden niet wat hun geliefde eigenlijk zou hebben gewild. In overleg met de uitvaartleider en met de pastor probeert men een waardig afscheid te regelen. Maar telkens weer blijkt dat als de overledene bij het leven zelf allerlei zaken heeft vastgelegd, dat bijzonder kostbaar is. ‘Zo wilde moeder het dus’, ‘dat is vaders beslissing’. Juist ook als men van tevoren dingen regelt, krijgt de uitvaartplechtigheid iets persoonlijks.

De kerk van Jezus Christus heeft van ouds de gewoonte om haar doden te begraven. Er zijn echter veel godsdiensten en culturen die kiezen voor crematie. Ook in onze westerse samenleving van de 21^e eeuw zien we dat begraven steeds meer een uitzondering wordt. Dat heeft te maken met diverse overwegingen, die we hier nu niet

uitgebreid hoeven toe te lichten. Maar de praktijk leert dat crematie vaak een uiting is van de overtuiging dat de dood het laatste is, en dat er geen leven is voorbij het sterven. Hoe anders is de verwachting door het geloof in Jezus Christus! Dan wordt ons sterven een doorgang naar het eeuwige leven (Heidelbergse Catechismus, vr. en antw. 42). Daarom leggen we hier nadruk op de diepere betekenis van het begraven van onze doden. Enerzijds erkennen we in de gang naar het graf dat we zondaren zijn, en dat de dood en het graf een uitbetaling zijn van de zonde (Romeinen 6: 23). Dat is een aangrijpende belijdenis. Anderzijds geloven we dat het graf het laatste niet zal zijn. We zaaien het lichaam in de aarde, waar het zal rusten tot de dag van de wederopstanding. De kerk belijdt ‘de wederopstanding van het vlees’. Het graf is tijdelijk. Op de jongste dag zal het lichaam verrijzen uit het stof en zal met onze ziel verenigd worden. Dat is de bijbelse lijn: zij worden begraven in de verwachting van de opstanding der doden – talloze teksten getuigen daarvan. Denk bijvoorbeeld aan Abraham, die niets op aarde bezat dan alleen zijn graf (Genesis 23). Als de Heere bij machte is om uit het stof van de aarde de mens te formeren, dan is Hij ook bij machte om de mens te her-formeren uit het stof der aarde. Dat geldt trouwens ook voor het ‘as over de aarde’. Maar het past bij het christelijke geloof dat we onze lichamen met zorg te ruste leggen in het graf.

We vragen hier aandacht voor de geestelijke dingen van de begrafenis. Maar het is ook goed om na te denken over de praktische dingen, zoals de kleding, de kist, de kaart, het condoleren, enzovoorts. Het is goed als een christen zelf nadenkt over de dienst waarin zijn of haar leven voor Gods aangezicht wordt afgesloten. Het is juist hier zaak dat men deze dingen opschrijft als men de rust en tijd heeft om daarover na te denken en dat te regelen. Denk daarbij aan de volgende aspecten:

- Het is aan te bevelen dat men de wensen rondom de rouwplechtigheid van tevoren met de familie, maar ook met een begrafenisondernemer bespreekt. Hij of zij kan dat vastleggen, zodat na het overlijden een heel aantal zaken helder zijn. We bevelen u aan om een christelijke begrafenisondernemer uit te kiezen die affiniteit heeft met de kerkelijke cultuur van de eigen Gemeente. Dat vereenvoudigt het gesprek aanzienlijk.
- Voor velen lijkt het een vanzelfsprekende zaak dat de rouwdienst geleid wordt door de eigen predikant of kerkelijk werker. Maar daarover kan onduidelijkheid ontstaan, omdat men bijvoorbeeld langere tijd in een tehuis elders verzorgd is, of wanneer nabestaanden geen band ervaren met uw kerkelijke gemeente. Het is daarom verstandig om aan te geven dat het uw wens is dat de eigen

kerkelijke gemeente zorg zal dragen voor de rouwplechtigheid. Daarom is het ook nodig dat nabestaanden na het overlijden contact opnemen met uw eigen predikant of de kerkelijk werker.

- Na het overlijden wordt het lichaam door de begrafenisondernemer verzorgd en aangekleed. Het is goed om te denken over waarmee het lichaam gekleed moet worden. Ook kan men aanwijzingen geven over wat voor soort kist men wil dat er gebruikt wordt. Daarbij kunt u aangeven of degenen die afscheid komen nemen, u mogen zien. In de onze tijd zijn er veel technieken die het mogelijk maken om het lichaam ook langere tijd toonbaar te houden. Als het anders is, wordt dat door de begrafenisondernemer met de nabestaanden besproken.
- Is er een Bijbeltekst die bijzonder tot u spreekt, bijvoorbeeld een persoonlijke tekst, een belijdenis- of trouwtekst, of anderszins: schrijf op welk Bijbelwoord u aanspreekt en waarom, wat de achtergrond daarvan is. Deze tekst kan dan op de rouwkaart vermeld worden. Ook kan men de pastor verzoeken om over deze tekst te preken tijdens de dienst. Ook kan later een dergelijke tekst eventueel op een grafsteen geplaatst worden.
- Hoe wilt u dat het condoleren zal plaatsvinden? Men kan kiezen uit een aantal opties: doorlopend en thuis, op een vastgesteld tijdstip (vaak 's

avonds) voor de begrafenis, of vlak voor of na de rouwplechtigheid zelf – of een combinatie daarvan. U kunt aangeven wat u het meest passend vindt, maar u kunt het ook overlaten aan uw nabestaanden om te kiezen wat zij het beste achten. Toch is het goed om te bedenken dat bij het condoleren er meeleven en betrokkenheid betoond kan worden. Tevens is er ook rouw bij personen die bij de directe nabestaanden niet in beeld komen, maar die wel hun eigen verdriet hebben. Denk aan die collega waarmee soms jarenlang gewerkt is, of die burens van vroeger met wie men een goede band had. Het is goed om ook hen de gelegenheid te geven om afscheid te nemen. Daarbij komt dat in onze tijd er steeds meer gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheid tot digitaal condoleren.

- Waar wordt de rouwdienst gehouden? Men kan globaal kiezen tussen het kerkgebouw, het kerkelijk centrum of de aula bij de begraafplaats. Hoewel men natuurlijk vrij is in de keuze, is het aan te bevelen om de rouwdienst vanuit het (eigen) kerkgebouw te laten plaatsvinden. Het benadrukt dat het gaat om een bijeenkomst rondom het Woord van God. De kerk is de plaats waar de gemeente bijeenkomt, rondom de Bijbel, bij de sacramenten, om de eredienst te houden. In het verlengde daarvan is het passend om dan ook daar

de rouwdienst te houden. Overigens, het betreft geen ambtelijke eredienst, maar een bijeenkomst van woord en gebed. Sommigen geven de voorkeur aan de titel ‘rouwdienst’, anderen aan ‘dankdienst’. Weer anderen noemen het een ‘dienst van Woord en gebed’. Er zijn geen principiële verschillen.

- Welke psalmen vindt u mooi? Wat spreekt u daarin aan, en wat is daarvan de reden? Schrijf een aantal psalmen op die gespeeld en gezongen kunnen worden tijdens de rouwdienst. Omdat een dergelijke dienst geen kerkelijke eredienst is, is er ook de mogelijkheid om gezangen of liederen te laten spelen en/of te zingen. Dit benadrukt het persoonlijke karakter van de rouwdienst, en laat iets zien van wat voor u belangrijk en waardevol is. Tevens wordt daarin ook het karakter en eigene van onze gemeente gewaarborgd. Als er niets geregeld is, kunnen familieleden vanuit hun eigen behoeften en inzichten vorm willen geven aan de rouwplechtigheid, waardoor moeilijke situaties kunnen ontstaan van wat wel passend is bij onze gemeente en wat niet.
- Geef aan hoe u denkt over het houden van een *in memoriam* door één van de familieleden. Het wordt vaak door de familie op prijs gesteld om tijdens de rouwbijeenkomst een woord te spreken over het leven van de overledene. Dat kan voor of

na het kerkelijke gedeelte. De pastor zal waarschijnlijk ook ingaan op het leven, maar dat is vaak met enkele ‘krijtlijnen’. Soms dat de familie meer details wil vertellen. Daar is in onze gemeente ruimte voor.

Het is goed om aan te geven dat degene die dat doet, spreekt over de overledene en niet tot de overledene. Je hoort nog wel eens woorden in de trant van: ‘Lieve oma, je ging altijd met ons...’, ‘Lieve opa, jij was degene die...’. Maar een *in memoriam* gaat *over* iemand en wordt dus niet gesproken *tot* iemand. ‘Oma ging altijd met ons...’, en ‘Opa was degene die...’ Wij geloven namelijk dat de ziel tot God is genomen en ons niet meer hoort. Wat we met elkaar willen delen, moeten we delen bij het leven.

- Door de loop van de generaties kunnen behoeften en inzichten rondom het sterven en rouwplechtigheden veranderen. Vanuit onze gemeente willen we zorgdragen voor een persoonlijke begrafenis, met aandacht voor de overledene en met oog voor de familie. Er zijn soms wensen bij familieleden die moeilijk inpasbaar zijn. Men kan denken aan rituelen met bloemen en kaarsen, of aan het ten gehore brengen van populaire of klassieke muziek, enzovoorts. Bij bijzondere wensen is er eerst overleg met de predikant. Maar u kunt ook zelf aangeven dat u een

rouwdienst wenst die in het verlengde van het karakter van onze gemeente ligt. Dat betekent dat de nadruk ligt op het Woord en het gebed. Onze traditie kenmerkt zich in eenvoud en soberheid. Dat is overigens wat anders dan somberheid.

- De plechtigheid van de teraardebestelling op de begraafplaats is ook eenvoudig en sober. Normaal verloopt het ongeveer als volgt: de kist wordt op het graf geplaatst, de predikant krijgt het woord en leest een gedeelte uit Gods Woord en spreekt daarover een korte overdenking uit. Vervolgens daalt de kist in het graf, waarna de geloofsbelijdenis wordt uitgesproken. Vervolgens spreekt iemand namens de familie een dankwoord uit. Ten slotte doet de uitvaartleider enkele mededelingen over het verdere verloop. Er zijn ook enkele toevoegingen mogelijk, zoals het zingen van een psalm, het voorlezen van een gedicht, of iets dergelijks.
- Een kist moet tijdens een rouwplechtigheid meerdere keren verplaatst worden: vanuit huis, in de plaats waar de rouwdienst wordt gehouden en op de begraafplaats. Vaak doen professionele dragers dat. Echter, het kan ook zijn dat familieleden dat zelf doen. U kunt aangeven wat u wilt, maar het is waardevol als uw geliefden ‘u nog éénmaal op handen dragen’.

- Sommige families hebben grote moeite met het dalen van de kist. Dat is begrijpelijk, want het is een aangrijpend moment van afscheid. Toch mogen we ook benadrukken dat als we iemand gaan begraven, we dat ook daadwerkelijk doen. We leggen iemands lichaam te ruste in het graf. Als er mensen zijn die daar onoverkomelijke problemen mee hebben, kan er gekozen worden voor de volgende optie: na de overdenking daalt de kist ‘tot het maaiveld’ (de deksel van de kist blijft ter hoogte van de grondlijn). Na de geloofsbelijdenis, het dankwoord en de mededelingen kunnen zij die afscheid willen nemen dat doen door langs de kist te lopen. Vervolgens kan in besloten kring de kist helemaal dalen – als intiem moment van de naaste familie.
- Bij terugkomst in het kerkelijk centrum of de aula kan er koffie, thee of iets fris genuttigd worden – eventueel met cake of broodjes. Het is van oudsher een goede gewoonte om samen na de begrafenis de maaltijd te gebruiken. Bij terugkomst kan de aanwezige ouderling de rouwplechtigheid afsluiten met schriftlezing en gebed – eventueel om ook een zegen te vragen over de maaltijd. Laat de nabestaanden dit overleggen met de betreffende ouderling en de uitvaartleider, of met de predikant.
- In vroegere tijden werd na het overlijden van een gemeentelid ‘de rouw in de kerk gebracht’.

Nabestaanden gingen de eerste zondag na de begrafenis samen naar de kerk, zodat men in de gemeente bewust zou zijn van elkaars verdriet, en opdat in de eredienst de verbondenheid aan elkaar kan worden uitgesproken, vooral ook in de voorbede tot God om troost en kracht. Helaas is die waardevolle traditie nagenoeg verdwenen. Toch is het te overwegen om aan te geven dat u dat op prijs zou stellen. Het is bijzonder als de rouwdragenden samen met de gemeente onder de bediening van het evangelie van Jezus Christus komen. Dat geldt ook ten aanzien van de kerkdienst van oudejaarsdag, waarin de namen van de overledenen worden voorgelezen. De gemeente zorgt voor uitnodigingen aan de nabestaanden. Maar u kunt zelf ook aangeven dat u het fijn zou vinden als zij daarbij aanwezig zouden zijn.

- Ook is het goed om na te denken over een grafmonument. In onze huidige cultuur zie je een grote verscheidenheid aan grafstenen en ornamenten. Het is goed om aanwijzingen te geven aan de nabestaanden over de bijbeltekst, het al dan niet plaatsen van een aanhef en het vermelden van de naam en de data.
- Het bijbels getuigenis spreekt over begraven en niet over cremieren. Om die reden werd eerder in de kerkelijke gemeente een scherpe lijn getrokken voor wat betreft de inbreng van de kerkelijke

gemeente tijdens de uitvaartplechtigheid. Hoewel de bijbelse bezwaren tegen cremieren niet veranderd zijn, kunnen er persoonlijke omstandigheden zijn die om zorgvuldig pastoraal handelen vragen. Wij verzoeken u, als crematie overwogen wordt of hiertoe reeds besloten is, tijdig uw kerkenraad daarvan op de hoogte te stellen. Zo kan in onderling overleg besloten worden op welke gepaste wijze de pastorale zorg vorm gegeven kan worden.

- Ten slotte merken we hier op dat het verstandig is om dit document, samen met eventueel andere persoonlijke aantekeningen, te bewaren op een plaats die bekend is bij uw nabestaanden, of op een logische plaats te vinden is – bijvoorbeeld bij uw trouwboekje.

Ruimte voor aantekeningen:

- 1 Wilt u dat na uw overlijden er contact wordt opgenomen met de predikant, kerkelijk werker of ouderling van de Hervormde Gemeente te Hoevelaken, Stoutenburg en Achterveld?

- 2 Na mijn overlijden moet er contact worden opgenomen met de volgende begrafenisondernemer:

- 3 Met welke kleding moet het lichaam gekleed worden?

- 4 Wat voor soort kist heeft uw voorkeur?

- 5 Welke Bijbeltekst(en) vindt u mooi en wat is de achterliggende gedachte daarbij?

- 6 Wilt u dat deze tekst ook op de rouwkaart wordt geplaatst en later ook op het grafmonument?

- 7 Welke aanwijzingen wilt u meegeven voor de rouwkaart?

- 8 Op welke wijze wilt u dat er gelegenheid tot condoleren wordt gegeven?

- 9 Waar wilt u dat de rouwdienst gehouden zal worden?

- 10 Welke aanwijzingen wilt u geven voor de liturgie van de rouwdienst?

- 11 Welke psalmen of liederen vindt u mooi – en waarom?

- 12 Over welke tekst zou u willen dat de overdenking gaat?

- 13 Zijn er psalmen of gezangen die u in het bijzonder mooi vindt om te laten spelen bij binnenkomst en de uitgang?
- 14 Wilt u dat een familielid een *in memoriam* uitspreekt? Welke aanwijzingen wilt u daarbij geven?
- 15 Wilt u dat uw nabestaanden de rouwplechtigheid vormgeven in de lijn van het karakter van de eigen kerkelijke gemeente?
- 16 Zijn er zaken die u genoemd wil hebben tijdens de rouwdienst, of waar de voorganger rekening mee moet houden?
- 17 Wilt u dat er speciaal aandacht is voor de (kleine) kinderen tijdens de rouwplechtigheid?

- 18 Wie draagt de kist?
- 19 Wilt u dat bij de teraardebestelling de kist geheel daalt in het graf?
- 20 Wilt u dat na de rouwplechtigheid er gelegenheid is om samen koffie te drinken? Wilt u dat er iets daarbij geserveerd wordt? Of wilt u dat er een complete broodmaaltijd geserveerd wordt?
- 21 Wilt u dat de ouderling de gelegenheid krijgt om de begrafenisplechtigheid af te sluiten met schriftlezing en dankgebed?
- 22 Stelt u het op prijs dat uw nabestaanden op de zondag na de begrafenisplechtigheid de rouw in de kerk brengen, en/of aanwezig zijn bij het herdenken van de overledenen op oudejaarsdag?

- 23 Wat voor soort grafmonument wenst u? Welke
aanwijzingen daarover wilt u meegeven?
- 24 Wat zou u graag als geestelijk getuigenis of
testament willen doorgeven, oftewel: wat zou u
graag vanuit uw geloof uw nabestaanden willen
meegeven?

Datum:

Plaats:

Handtekening:

4 Ten slotte

Nadenken over je eigen sterven en begrafenis, dat is iets aangrijpends. Toch is het belangrijk dat we hiermee bezig zijn. We worden gewezen op de meest wezenlijke zaken van ons leven. Als het goed is, komen we uit bij zondag 1 van de Heidelbergse Catechismus: de enige troost die blijft in leven en in sterven, namelijk dat we het eigendom mogen zijn van Jezus Christus, door het geloof.

We kunnen niet gauw overschatten hoe belangrijk het is om deze zaken te regelen voor onze nabestaanden. Vaak blijken dit soort documenten voor hen van onschatbare waarde. Ze vinden daarin iets terug van uw hart voor God en voor uw geliefden. Daarom hopen we dat het verwerken van deze dingen tot zegen zal strekken.

Ook benadrukken we dat bij vragen of onduidelijkheden u altijd contact kunt opnemen met de wijkouderling, de pastorale werker of de predikant. Ook stellen we nogmaals dat het belangrijk is dat uw nabestaanden weten van dit dokument: dat het er is, wat het is en waar het is.

Ten slotte. Laten we in dit alles ons richten op de Heere Jezus Christus. Hij heeft het getuigenis gegeven, dat wie in Hem gelooft, het eeuwige leven zal krijgen. De dood en het graf zijn niet het laatste. Het leven is bereid voor wie in Hem gelooft.

En God zal alle tranen van
hun ogen afwissen,
en de dood zal er niet meer
zijn; ook geen rouw,
jammerklacht of moeite zal
er meer zijn.

Want de eerste dingen zijn
voorbijgegaan.

En Hij Die op de troon zit,
zei:

*Zie, Ik maak alle dingen
nieuw.*

Openbaring 21: 4 en 5a